

Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola Polgári Jogi Program

dr. Nemessányi Zoltán
egyetemi adjunktus
PTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék

Közvetett képviselet — közvetlen kapcsolatok

PhD értekezés

Tézisek

Témavezető
Prof. Dr. Kecskés László
tanszékvezető egyetemi tanár,
az MTA doktora

Pécs, 2009

I. RÉSZ: A KITŰZÖTT KUTATÁSI FELADAT RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

Tézis I.: A közvetett képviselet sajátossága a látszat és a valóság, a külső és a belső eltérésén alapul.

A jogügyleti képviselet valamennyi formájának, azaz mind a közvetlen, mind a közvetett képviseletnek jellemzője, hogy a képviselő a képviselt helyett, az ő érdekében jár el. A képviselő cselekménye végső soron mindig a képviselt javára szolgál, a képviselő a képviselt javára köt szerződést vagy tesz más jognyilatkozatot. A „más javára” kifejezés a képviselt és a képviselő közös belső szándékát mutatja: egymás közötti belső viszonyukban úgy állapodnak meg, hogy az általánosnak tekintett esettől eltérően az egyik jogalany, a képviselő cselekménye nem a saját maga, hanem a képviselt érdekét szolgálja majd.

A kontinentális jogrendszerekben uralkodó és normatív módon, kódexekben is kifejezett doktrína szerint azonban a képviselő által kötött szerződésből csak akkor fakadnak jogok és kötelezettségek a képviseltre vonatkozóan, ha a képviselő a szerződést a képviselt nevében kötötte. Ezek a törvénykönyvek tehát a képviselő és a képviselt közötti belső viszonyt jellemző „más javára eljárás” kritérium mellett megkövetelik a belső szándéknak a külvilág felé történő kommunikációját is. A belső akarat kizárólag akkor vezet a képviselt személyében beálló közvetlen joghatásokhoz, ha ez a szerződéskötés során kiegészül ennek kifelé irányuló egyértelmű közlésével. Az érvényes képviselethez ennek alapján az szükséges, hogy egyértelmű utalás történjen az ügy valódi urára, azaz hogy a képviselő szerződési nyilatkozata nyíltan utaljon a képviseltre¹, a legtöbbször azáltal, hogy a képviselt nevében jár el, az ő nevében köti meg a szerződést. A „más nevében eljárás” feltétele tehát azt jelenti, hogy a képviselő szerződési nyilatkozatában félreérthetetlenül a másik szerződő fél tudomására hozza, hogy az ügylet hatásai nem a nyilatkozót, hanem közvetlenül másvalakit (a képviseltet) érintik. A közvetlen képviselet alapesetében ezek alapján — kivéve ez alól természetesen az álképviseletet — a jogi látszat megegyezik a valósággal: amit a képviselő a külvilág felé mutat azzal, hogy más nevében jár el, egybevág belső szándékával, azaz azzal, hogy a képviselt javára járjon el. A képviselő más javára akar joghatásokat előidézni és ezt a szándékát ki is fejezi azáltal, hogy más nevében lép fel.

Ugyanezek a jogrendszerek az imént említett külső kritérium alapján a joghatások tekintetében hagyományosan elkülönítik a közvetlen képviseletet, amikor a képviselő a megbízó nevében és javára jár el, és a közvetett képviseletet, amikor a közvetítő ugyancsak a megbízó javára, számlájára de a saját nevében jár el². A kontinentális magánjogi kódexek többsége csak közvetlen képviselet esetén használja a képviselet fogalmát; a közvetett képviselet terminus technicus általában nem jelenik meg a törvények szövegében, csak a jogtudomány illetve — elvétve — a joggyakorlat szóhasználatában. Ez indokolja, hogy ebben a munkában a közvetett képviselőt a könnyebb érthetőség és a képviselet két fajtája közötti eltérés hangsúlyozása érdekében általában nem „képviseelőnek”, hanem vagy „közvetett képviselőnek” vagy „közvetítőnek” nevezem.

A közvetítő által kötött ügyletből nem származnak joghatások a képviseltre nézve, amennyiben, bár megbízásának keretein belül, de nem a képviselt nevében járt el, azaz nem tette nyilvánvalóan felismerhetővé, hogy az ügylet joghatásai a képviseltet illetik. Amennyiben tehát a közvetett képviselő (közvetítő) nem más nevében cselekszik, azaz nem utal nyíltan arra, hogy a joghatásokat valójában nem a maga számára kívánja, a külső jogi látszat eltér a belső valóságtól. A saját nevében eljáró közvetítő is alapvetően a képviselt

¹ LEONHARD, Franz: Vertretung beim Fahrnisserwerb. Leipzig, 1899. 2. old.

² EÖRSI Gyula: A kereskedelmi képviseletek joga egységesítésének két problémája. In: Jogtudományi Közöny 1971. évi 11. szám 491. old.

javára végzi tevékenységét, azaz a valóság az, hogy az általa kötött szerződés a képviselt érdekét szolgálja. Ezt azonban kifelé általában nem jeleníti meg, a látszat amellet szól, hogy saját maga akar profitálni az ügyletből. Nem véletlen ezért, hogy a törvénykönyvek a közvetett képviselet kapcsán felmerülő, a látszat és a valóság összeütközéséből fakadó problémákat gyakran csak fikció segítségével tudják rendezni.

Tézis II. A közvetett képviselet hagyományos dogmája, azaz a külső és a belső viszony szigorú különválasztásának elve azonos gyökerű a megbízás és a meghatalmazás elhatárolásával.

A jogi látszat és a valóság lehetséges kollíziójának felismerése a kontinentális jogrendszerekben szinte szükségszerűen vezetett először a képviselet külső és belső oldalának, azaz a meghatalmazásnak és a megbízásnak a megkülönböztetéséhez, majd ezzel csaknem egyidejűleg a külső és belső viszony elhatárolásához. Jhering a megbízást és a meghatalmazást egyazon jogviszony két (belső illetve külső) oldalaként értelmezte³, Laband pedig már a megbízást a megbízó és a megbízott közötti belső viszonyként, a meghatalmazást pedig a megbízástól teljes mértékben független, a meghatalmazott és harmadik személyek közötti külső viszonyra vonatkozó jogi jelenségként fogta fel⁴. Ha ezt a szigorú differenciálást következetesen alkalmazzuk a közvetett képviselet esetére, teljes pompájában áll előttünk a közvetett képviselet mai napig érvényes kontinentális dogmája: a közvetítő és a képviselő közötti belső viszony teljes mértékben független a közvetítő és a harmadik személy közötti külső viszonytól, egyik a másikra hatást nem gyakorolhat, következésképpen nem lehetségesek közvetlen jogi kapcsolatok az egymással szerződéses jogviszonyban nem álló képviselt és a harmadik személy között. A belső és külső viszony elhatárolásának gyökerét, azaz a közvetlen kapcsolatok hiányát közvetett képviselet esetében tehát a XIX. század nagy „felfedezésében”, a megbízás és a meghatalmazás elkülönítésében találjuk meg.

Ezen álláspont kialakulásában és mai napig tartó uralmában a német pandektisztika játszotta a legnagyobb szerepet. Jhering és Laband tanulmányaiban egyidejűleg és egymással összefüggően jelentkezett egyrészt a megbízás és a meghatalmazás, másrészt a közvetett és a közvetlen képviselet szigorú elválasztásának a követelménye, amely a Begriffsjurisprudenz egyik csúcsteljesítményeként alapvetően meghatározta a német BGB és az azt követő kódexek szemléletét.

Ennek a szigorú distinkciónak a következménye az lett, hogy közvetett képviselet esetében a törvénykönyvek következetesen tagadják, hogy a belső jogviszony hatást gyakorolhatna a külsőre. A hagyományos szemlélet szinte kizárólag a formális jogviszonyokat veszi figyelembe, és a mai napig kizárja, hogy a saját nevében eljáró közvetítő cselekményét az ügy urának számítsák be. A saját nevében tevékenykedő „képviselet” kizárólag maga lesz a szerződésből fakadóan jogosult és kötelezett, mégha más személy érdekében, kizárólag a képviselt számlájára és veszélyére járt is el⁵. Ezért a hagyományos dogma elsődlegesen azt deklarálja, hogy az egymással formális jogviszonyban nem álló képviselt és a harmadik személy között nem lehetséges közvetlen perlés, és a belső viszony nem gyakorolhat hatást a külsőre.

³ JHERING, Rudolf: Mitwirkung für fremde Rechtsgeschäfte. In: Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts. Herausgegeben von: K.F. von Gerber und R. Jhering. Jena, 1857. 273-280. old.

⁴ LABAND, Paul: Die Stellvertretung bei dem Abschluss von Rechtsgeschäften nach dem allgem. Deutsch. Handelsgesetzbuch. In: Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht. 10. Band. 1866.

⁵ MÜLLER-FREIENFELS, Wolfram: Die Vertretung beim Rechtsgeschäft. Tübingen, 1955. 16-17. old. és ZWEIGERT, Konrad – KÖTZ, Hein: Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts. Tübingen, 1996. 120. old.

Tézis III: A belső és a külső jogviszony szigorú különválasztása nem tartható fenn.

Az előző tézisben vázolt alapvető dogma, legalábbis az elmélet szintjén, szilárdan tartja magát Európa kontinentális jogrendszereiben⁶. A témával kapcsolatos jogösszehasonlító irodalom azonban rámutatott arra, hogy egyre több (törvényi és bírói) kivétel töri át a közvetett képviseletre vonatkozó elvi jelentőségű tételt, mely szerint a belső és a külső viszonyt szigorúan el kell határolni egymástól s a belső jogviszony nem gyakorolhat hatást a külsőre. Számos jogtudós mutatott rá ezért arra, hogy az alapvető dogmatikai ellenállás dacára magukban a kontinentális jogrendszerekben is elmosódni látszik az éles határvonal a képviselet közvetett és közvetlen formája között⁷.

Ezen dolgozat fő célkitűzése annak bizonyítása, hogy a belső és a külső viszony merev különválasztásának elve immár nem áll olyan szilárd talapzaton, mint a XIX. századi nagy kodifikációk időszakában. Ennek során a német, a magyar és az angol jogrendszereket, valamint a jogegységesítő törekvéseket nem csak a közvetlen perlés lehetősége szempontjából vizsgáltam. Állásponantom szerint ugyanis a képviselt és a harmadik személy közötti közvetlen igényérvényesítés csak az egyik végpontja annak a szakasznak, amelynek másik szélsőpontján a belső és a külső viszony merev elhatárolása található. A belső és a külső jogviszony egymásra hatásának, a közvetlen kapcsolatoknak számos egyéb köztes formája is létezik, így például beszámítás, megtámadás, kártérítés, amelyek egyre szélesedő körben történő elismerése immár árnyalja azt a kategórikus (formalisztikus) álláspontot, amely szerint továbbra is szigorúan fenn kell tartani a külső és a belső jogviszonyok elválasztásának dogmatikai tételét.

Az értekezés tehát a közvetett képviselet során lehetséges közvetlen kapcsolatokat vizsgálja. A közvetlen jogügyleti képviselet könyvtárakat megtöltő szabályanyaga és joggyakorlata ezért csak annyiban kapott helyt benne, amennyiben az feltétlenül szükséges volt a közvetett képviselet *a contrario* definiálásához, a joghatásbeli különbségek illetve lehetséges párhuzamok érzékeltetéséhez. A dolgozat fő célkitűzése indokolja tehát, hogy egyrészt az álképviseletnek, másrészt a magánjogi képviselet egyéb fajtáinak, nevezetesen a törvényes és szervezeti képviseletnek, és végül a perbeli képviseletnek egyáltalán nem szenteltem figyelmet; ezek véleményem szerint a közvetett képviselet hagyományos dogmája (illetve annak meghaladása) szempontjából nem játszanak szerepet.

Tézis IV: A közvetlen kapcsolatok elismerése közvetett képviselet esetén a zárt szerkezetű kötelmi jogviszonyok bomlásának tendenciájába illeszkedik.

Az értekezésben elemzett kérdés vizsgálata állásponantom szerint egy további, általánosabb elméleti problémakör továbbgondolását segítheti elő. Nevezetesen a szerződés római jogi, személyhez kötődő modelljének és a modern szerződések szociológiai funkciójának közelítését. A modern kereskedelmi viszonyok között egyre kevésbé lényeges mozzanat a szerződő felek személye. Ezt a tendenciát előlegezte meg a rejtett képviseletnek az angol jogban már régóta élő intézménye, és ezt mutatják a közvetett képviselet kontinentális jogokban érvényesülő hagyományos dogmájának áttörésére irányuló, a XX. század elejétől egyre erősödő próbálkozások. A közvetlen kapcsolatok elismerése ugyanis nyilvánvalóan a hagyományos kötelmi jogi dogmatika áttörését jelenti: figyelmen kívül hagyja a képviselt és a

⁶ Lásd például a magyar jogra vonatkozóan GÁRDOS Péter: Az ügyleti képviselet szabályainak rendszertani elhelyezése. In: Polgári Jogi Kodifikáció 2006. évi 1. szám 24. old.

⁷ BONELL, Michael Joachim: The 1983 Geneva Convention on Agency in the International Sale of Goods. In: The American Journal of Comparative Law. 1984. évi 4. szám 737. old.

képviselő közötti belső, valamint a képviselt (vagy a képviselő) és a harmadik személy közötti külső jogviszonyok egymástól való elkülönítését. Ez pedig a szerződéses viszonyoknak harmadik személyekre történő kisugárzását, illetve harmadik személyeknek a szerződésekre gyakorolt hatását jelzi⁸. Ez által a naturalizmus teret nyer a jogi formalizmussal szemben, az ügyletben ténylegesen érdekeltet helyezi előtérbe a jogviszony formális alanyaival szemben, s ezzel megkérdőjelezi a relatív szerkezetű kötelmi viszonyok zárt jellegének manapság egyre inkább omladozó várát⁹, amelynek egyik utolsó bástyája éppen a közvetett képviselet tradicionális kontinentális felfogása. Jelen értekezés nem tűzte, és terjedelmi okokból nem is tűzhetette célul, hogy részletesen bemutassa a kötelmi jogviszonyok relatív szerkezetének bomlását; a dolgozat arra koncentrált, hogy a bomlás számtalan jogintézmény kapcsán érzékelt tendenciáját alátámassza a közvetett képviseletre vonatkozó hagyományos dogma áttörési lehetőségeinek ismertetésével.

Tézis V. A közvetett képviselet a bizományi illetve a szállítmányozási szerződés köntösébe burkolva, a kötelmi jog különös részének terepnumába száműzve él tovább, gyakori megoldásként nem az általános magánjogi kódexben, hanem a kereskedelmi törvényben.

A megbízás és a meghatalmazás, illetve ezzel összefüggésben a közvetett és a közvetlen képviselet elvi jelentőségű elhatárolása vezetett oda, hogy a megbízás, mint ruha, immáron szűkké vált a közvetett képviselet számára, és az a kontinentális jogrendszerek többségében csak a bizományi szerződés, illetve annak önállósult típusa, a szállítmányozási szerződés köntösébe burkolva, a kötelmi jog különös részének területére száműzve élt tovább¹⁰. A hagyományos dogma áttörésével kapcsolatos kérdések ezért első pillantásra nem a szerződési jog általános szintjén, hanem a logikai „különös” síkján jelentkeztek. Minden vizsgált szabály kapcsán fel kellett tennem a kérdést, hogy az valóban az adott jogrendszer közvetett képviseletre vonatkozó általános szemléletét mutatja, vagy csak a különös szerződéstípusra vonatkozó speciális rendelkezésekből fakad. Ráadásul a bizomány mint tipikusan kereskedelmi szerződéstípus az esetek többségében (1960. május 1-jéig a magyar jogban is) nem az általános magánjogi kódexben, hanem a kereskedelmi törvényben kapott helyet. Többször felmerült ezért a dilemma, hogy mennyiben kell figyelembe vennem a kereskedelmi jognak az általános magánjoggal szembeni állítólagos sajátosságait. Ezzel kapcsolatban már itt indokoltnak tartom leszögezni, hogy az általam vizsgált téma kapcsán nem jutottam olyan eredményre, amely a közvetett képviselet hagyományos dogmájával szembeni kihívások tekintetében eltérő megközelítést indokolna az általános magánjog illetve a kereskedelmi jog területén. Éppen ellenkezőleg: arra törekedtem, hogy akár a kereskedelmi törvényben, akár a polgári törvénykönyvben található szabályokból zárt, koherens rendszert tudjak kiolvasni.

⁸ Harmathy a közreműködőért való felelősség szabályára vonatkozó megállapításai a közvetett képviselet áttörésére is alkalmazhatók. HARMATHY Attila: Felelősség a közreműködőért. Budapest, 1974. 178-179. old.

⁹ A relatív szerkezet bomlására vonatkozóan a magyar jogirodalomban számos kiváló tanulmány született. Lásd a teljesség igénye nélkül: BECK Salamon: „Nem vagyunk jogviszonyban”. In: Jogtudományi Közlöny. 1966. évi 1. szám 12-16. old., LÁBADY Tamás: A kötelem zárt struktúrájának felbomlása a termékfelelősség jogában. In: Jogtudományi Közlöny 1974. évi 12. szám 700-707. old.; HARMATHY Attila: Változások a szerződések burzsoá elméletében. In: Állam és Jogtudomány. 1974. évi 4. szám 585-610. old.

¹⁰ Ez a megállapítás természetesen nem jelenti azt, hogy a bizományi szerződés eleve csak a XIX. században alakult volna ki. A bizomány több évszázados múltjára vonatkozóan lásd: GRÜNHUT, C.S.: Das Recht des Commissionshandels. Wien, 1879., és LANDWEHR, Torsten: Das Kommissionsgeschäft in Rechtswissenschaft, Gesetzgebung und Rechtspraxis vom 16. bis zum Endes des 18. Jahrhunderts. Frankfurt (a.M.), 2003.

Az értekezésben tehát párhuzamosan kellett vizsgálnom az általános magánjogi (képviselési) szabályanyagot, mint a közvetett képviselés ellenpontját és a bizományra vonatkozó (gyakran kereskedelmi jogi) rendelkezéseket. Ez a két fejlődési szál a vizsgált jogrendszerek közül először a német jogban különült el, ám a rendkívül alapos német jogtudomány hamar felfedezte a lehetséges kapcsolódási pontokat. A német jogirodalom és ennek hatására a joggyakorlat tehát nem egymástól elkülönítve vizsgálta a két területet, hanem gyakran mérlesezte az általános magánjogi (képviselési jogi és szerződési jogi) szabályok alkalmazhatóságát a bizományi szerződésre vonatkozó speciális kereskedelmi jogi normák tükrében. A magyar jogban ezzel szemben a felhasználható források jelentős része kereskedelmi jogias szemléletben, a különös rész elméleti síkján, csak a speciális szerződéstípussal kapcsolatban elemezte a felvetődő problémákat. Az egyes kérdésekre adott jogirodalmi válaszok általánosítása elmaradt, és kevesen vállalkoztak arra, hogy a bizományra vonatkozó megállapításaikat általános magánjogi kontextusba helyezték. A legtöbb elméleti munka a bizomány, mint szerződéstípus szabályai által kijelölt tereumon belül maradt. Alig találtam példát arra, hogy általános magánjogi szabályok érvényesülését mérlegre tették volna a bizományi szerződés mögött meghúzódó közvetett képviselési gondolat által felvetett gyakorlati problémákra¹¹. A magyar jogirodalom számára továbbra is komoly kihívás a kapcsolat megteremtése az általános magánjogi képviselési szabályok és a bizományi, szállítmányozási szerződésre vonatkozó normák között.

Tézis VI. A közvetett képviselésnek továbbra is van létjogosultsága.

A közvetett képviselésről szóló értekezésben nélkülözhetetlennek tartom az intézmény funkcióinak a vázlatos ismertetését. Ennek során tulajdonképpen arra a kérdésre keresem a választ, hogy mi indokolja a közvetett képviselés létét, azaz miben jelölhetem meg az általam vizsgált téma relevanciáját. A római jog időszakában a válasz egyszerű volt: mivel a római jogfelfogás nem ismerte el a közvetlen képviselést, a más által történő jogszerzésnek egyetlen formája a közvetett képviselés volt. A probléma tehát valójában úgy merült fel, hogy miért maradt fenn a közvetett képviselés abban a korszakban, amikor a modern jogrendszerek már évszázadok óta általánosan elismerik a képviselés közvetlen formáját, más személy igénybevételeként tehát immáron nem egyedüli lehetséges formája a — kétségtelenül komplikáltabb — közvetett képviselés.

Az egyes irodalmi nézetek a közvetett képviselés funkciói tekintetében alig változtak az elmúlt másfél évszázadban. Alapvetően három indokot nevesítenek, amelyeket címszószerűen a következőkben lehet összefoglalni: titkosság, egyszerűség, tőkebevonás.

A közvetett módon képviselt szempontjából gyakran fontos, hogy személye a szerződő fél számára ismeretlen maradjon¹². Ekkor a közvetítő (közvetett képviselő) titokban tartja, hogy valaki más számára, javára jár el. Ennek egyik lehetséges eseteként egy részvénytársaságban történő részesedés megszerzése említhető, amelyet, ha a képviselt személyesen járna el, az egyéb részvényesek esetleg megakadályoznának¹³, vagy számára az eladó csak drágábban ajánlaná fel a részvényeit¹⁴. A titkosság ugyanakkor a közvetítő számára is hasznos lehet, ha biztosítani akarja magának a jövőbeli üzletekben való részvételét, és ez okból nem fedi fel a

¹¹ Az újabb magyar jogirodalomban erre egyedül Harmathy vállalkozott. Lásd: HARMATHY Attila: A bizomány. In: A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Szerkesztette: Gellért György. Budapest, 2007. II. kötet 1837. és skk. old.

¹² BOZÓKY Géza: A bizományi ügylet. Nagyvárad, 1905. 27. old.

¹³ GRZIBEK, Norbert: Direkte Rechtsbeziehungen bei der verdeckten Stellvertretung. Hamburg, 2004. 164. old.

¹⁴ JHERING, Rudolf: Mitwirkung für fremde Rechtsgeschäfte. In: Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts. Herausgegeben von: K.F. von Gerber und R. Jhering. Jena, 1857. 317. old.

tényleges érdekeltek előtt a másik fél személyét: ezzel a későbbi ügyletek megkötését kizárólag az ő bevonásával teszi lehetővé.

Fontos indoka lehet a közvetett képviselő igénybevétele, hogy a közvetítő jó üzleti kapcsolatait a képviselt javára hasznosítja, és így számára egyszerűsíti az ügyletek megkötését. Ez a megfontolás különösen akkor játszhat jelentős szerepet, ha a külföldön letelepedett képviselt a belföldi piacon honos képviselő révén jelenik meg. A közvetett képviselő konstrukciójának igénybevétele főként közvetítő tevékenység keretében kerül sor, tehát akkor, amikor nem kerül közvetlen kapcsolatba az, aki végső fokon szolgáltat, és az, akinek a szolgáltatásra szüksége van, hanem egy harmadik személy iktatódik közbe. Erre alapvetően abból az okból is sor kerülhet, hogy aki szolgáltat vagy akinek a szolgáltatásra szüksége van, szakértelem- vagy időhiány, vagy pedig egyszerűen tevékenységének jobb megszervezése miatt nem kíván maga eljárni, hanem szakértő, az adott szolgáltatásokkal rendszeresen foglalkozó vagy arra ráérő személyt keres¹⁵.

Előfordulhat továbbá — bár álláspontom szerint ez a ritkább eset —, hogy az ügylet megkötésében érdekelt képviselt átmenetileg nem rendelkezik az ügylet teljesítéséhez szükséges tőkével, és ezért vesz igénybe köztes személyt, aki pénzügyileg lehetővé teszi számára a szerződés megkötését. De akár akkor is lehetséges közvetítő közbeiktatása, ha az ügy ura teljesítőképes, a harmadik személy azonban nem ismeri fizetőképességét, és ezért nem hajlandó az ügyletet közvetlenül vele megkötni. Ekkor a képviselt rá van utalva a közvetítő jó üzleti hírnevére és arra, hogy a harmadik személy az általa ismert közvetítőbe helyezi bizalmát¹⁶.

II. RÉSZ: AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK, ELEMZÉSEK RÖVID LEÍRÁSA, A FELDOLGOZÁS MÓDSZEREI

Tézis VII. A közvetett képviselő hagyományos dogmája, illetve az áttörési lehetőségek vizsgálata során a kontinentális jogrendszerek közül elsősorban az elv kialakulásában döntő szerepet játszó német jogot kell elemezni.

Már az eddig leírtakból is kitűnik, hogy a kontinentális jogrendszerek közül a kézenfekvő magyar jog mellett a német jogot vizsgáltam részletesen. Ennek indoka, hogy a közvetett képviselő kapcsán kialakult jelenlegi kontinentális dogma (amely szerint az egymással szerződéses viszonyban nem álló képviselt és a közvetítővel szerződő harmadik személy között nem jönnek létre közvetlen kapcsolatok) csak akkor alakulhatott ki, amikor a képviselt és a közvetett képviselő közötti belső viszonyrendszert egyértelműen és szigorúan különválasztották a képviselt és a harmadik személy közötti külső viszonytól. A tézis jelenlegi formájában csak a megbízás és a meghatalmazás Jhering és Laband műveiben kidolgozott elhatárolásával egyidejűleg, arra dogmatikailag támaszkodva alakult ki a XIX. század második felében. A jelenlegi álláspont megszületéséhez tehát arra volt szükség, hogy a dogmatikában megjelenjen a belső és a külső viszony közötti átjárhatatlan határvonal, amely első alkalommal a XIX. század második felében virágzó pandektisztika eredményeinek hasznosításával a német BGB-ben rajzolódott ki törvényi szinten. A XVIII. század végén, illetve a XIX. század elején született korai polgári törvénykönyvek képviselői jogának közös — mára már meghaladottnak tartott — jellemvonása ehhez képest a megbízásnak és a

¹⁵ EÖRSI Gyula – KEMENES Béla – SÁRÁNDI Imre – VILÁGHY Miklós: Kötelmi jog. Különös rész. (Egyes szerződésfajták). Budapest, 1985. 119. old.

¹⁶ JHERING, Rudolf: Mitwirkung für fremde Rechtsgeschäfte. In: Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts. Herausgegeben von: K.F. von Gerber und R. Jhering. Jena, 1857. 319. old.

képviseletnek (meghatalmazásnak) az összekapcsolása volt, hiszen ezen korai kódexek még nem támaszkodhattak a német dogmatika eredményeire. Ezért a közvetett képviselet esetében lehetséges közvetlen kapcsolatok kérdéskörében mára kialakult hagyományos szemléletet vizsgálva a természetjogi ihletésű kódexek relative kevés tanulsággal szolgálnak. Így a dolgozatban két okból is csak érintőlegesen foglalkozom az úgynevezett korai kodifikációkkal. Az egyik ok, hogy a kérdés a maga teljességében a kontinentális jogrendszerek közül éppen a belső és a külső jogviszony merev szétválasztásának dogmáján alapuló, és a későbbi kodifikációk képviseleti jogi szemléletét is meghatározó német jogban jelent meg, amelynek hatása egyértelműen tetten érhető a magyar jog vonatkozó szabályaiban, különösen a XX. század első felében. A másik, inkább módszertani jellegű indoka a természetjogi ihletésű kodifikációk, köztük is elsősorban a Code Civil képviseleti szabályai csupán vázlatos ismertetésének, hogy a jogirodalmat és bírói döntéseket eredeti forrásokból kívántam feldolgozni, és lehetőség szerint el akartam kerülni a másodlagos hivatkozásokat.

Tézis VIII. Az angol jog rejtett képviseleti doktrínája eleve elismerte a közvetlen kapcsolatokat.

Az angol bírói jog rejtett képviseleti doktrínája éppen ellentétes tézisen alapul, mint a német és az azt követő hagyományos kontinentális felfogás: a rejtve maradt képviselt akkor is pert indíthat a harmadik személlyel szemben, és utóbbi is perelheti a képviseltet, ha a képviselő semmilyen formában nem hozta a harmadik személy tudomására, hogy valójában más javára szerződött (azaz a kontinentális fogalomrendszerben közvetett képviseletről van szó). A common law tehát nem követi a nyilvánossági követelményt: a rejtve maradó képviselt perelhet és perelhető azon szerződés alapján, amelyet megbízottja a saját nevében kötött és a harmadik személy a szerződéskötéskor nem volt tisztában azzal, hogy akivel szerződik, valójában csak képviselő. Az angol jog nem tulajdonít különösebb jelentőséget a képviselet közvetett és közvetlen formája közötti, kontinentális jogokra jellemző megkülönböztetésnek: ha a képviselő a képviselt számlájára jogosult szerződést kötni harmadik személlyel, akkor ez a szerződés a képviseltet jogosítja és kötelezi. Alapvetően tehát a közvetlen képviselet joghatásainak megvalósítására törekszik, akár tudta a harmadik személy, hogy képviselővel szerződik, akár nem¹⁷. Ezt mutatja, hogy a common law szerint ha a képviselő a saját nevében szerződik harmadik személlyel és pedig akár szóban, akár írásban, bizonyítani lehet, hogy valójában kinek a javára kötötte a szerződést annak érdekében, hogy ez utóbbi személy perelhessen illetve perelhető legyen a szerződés alapján¹⁸.

Az értekezés későbbi részében részletesen elemzett, a jogügyleti képviselet egységesítésére irányuló több évtizedes törekvéseket hosszú ideig éppen ezen strukturális akadályok gátolták a valamennyi érintett jogrendszer számára elfogadható kompromisszum megvalósításában. Éppen ezért szenteltem külön fejezetet a rejtett képviseleti doktrína bemutatásának. Ennek során alapvetően nem az angol jogirodalomra, hanem a bírói döntésekre támaszkodtam és, mégha ez egy angol jogász számára idegenül hatna is, megkíséreltem az ítéleteket logikus rendszerbe sorolva felépíteni a rejtett képviselet kontinentális értelemben vett dogmatikai kereteit. Az így kialakult struktúra azt mutatta, hogy az angol joggyakorlat számos olyan elvet alakított ki, amelyek a rejtett képviseleti doktrínát korlátok közé szorítják: bizonyos esetekben a common law bíróságok nem ismerik el a rejtve maradó képviselt közvetlen kereseti jogát a harmadik személlyel szemben. Az eltérő kiindulópontok ellenére tehát a kivételek végső soron jelentős mértékben közelítették egymáshoz a két jogcsalád gyökeresen eltérő alapkonceptióját.

¹⁷ REYNOLDS, F M B: Bowstead and Reynolds on Agency. 16th edition. London, 1996. (a továbbiakban: BOWSTEAD and REYNOLDS) 11. old.

¹⁸ BOWSTEAD and REYNOLDS Article 78. (3) 409. old.

Tézis IX. A közvetett képviseletre vonatkozó jogegységesítő törekvések évtizedeken át tartó kudarca a két tradicionális álláspont vetélkedésére, és a tervezetek megalkotóinak az újítástól való tartózkodására vezethető vissza.

Az előző tézis kapcsán említett hasonlóságok ellenére a képviseleti jog egységesítésére irányuló törekvéseket évtizedekig az az uralkodó álláspont jellemezte, hogy az ellentmondó struktúrájú rendszerek nem formálhatók homogén joganyaggá. Kompromisszumos lehetőségként az a két megoldás merült fel, hogy az egységes jog kialakításakor vagy a common law struktúrát veszik alapul, de abba kivételként, bizonyos mértékig beépítik a bizomány szabályait, vagy azt a kontinentális jogok modelljében készítik el, és meghatározott keretek között felveszik a szabályok közé az angol rejtett képviselet tanát. Az elkészült tervezetek és dokumentumok a mai napig ingaszerűen, hol a common law, hol pedig a kontinentális jog irányába lengenek ki. Megalkotóiknak ez az óvatossága, újítástól való tartózkodása álláspontom szerint jelentős mértékben közrejátszott abban, hogy a mai napig nem lépett hatályba a képviseleti jog anyagi jogát egységesítő nemzetközi egyezmény. Az Európai Szerződési Jog Alapelveinek (1999) képviseletre vonatkozó szabályai továbbra is kontinentális talapzaton álló kísérletet tettek az angolszász és a kontinentális jogrendszerek kibékíthetetlennek tűnő különbségei elsimítására. Az UNIDROIT Alapelvek 2004. évi második kiadása volt az első, és mindmáig egyetlen dokumentum, amely újszerű (mind a kontinentális, mind a common law megoldástól távolságot tartó) megközelítést alkalmaz, merítve természetesen a korábbi UNIDROIT munkálatok, elsősorban a hatályba nem lépett genfi képviseleti egyezmény eredményeiből. A DCFR (2008) képviseleti szabályai azonban újra a kontinentális kiindulópontot veszik alapul és ebben a keretben igyekeznek némi teret engedni az angol rejtett képviseleti doktrínának. Ez a legújabb szabályanyag azonban nehezen értelmezhető és ellentmondásos, amely problémák orvoslására a DCFR szabályaihoz az értekezés végén konkrét de lege ferenda javaslattal éltem.

Tézis X. Az értekezés tárgyának alapvetően elméleti jellege gyakorlatorientált, induktív vizsgálati módszert indokolt.

A kutatás tárgyáról eddig mondtak tulajdonképpen már előrevetítik az értekezés módszerére vonatkozó főbb megjegyzéseket. Az elemzésekben megjelenő történeti megközelítés elsősorban a hatályos szabályok illetve a mögöttük meghúzódó szemlélet megértését szolgálja. A történeti összefüggéseket tehát nem önmagukban, hanem a közvetett képviselet hagyományos dogmájának kialakulásában, illetve annak áttörésében játszott szerepük alapján vizsgáltam és válogattam, legyen szó akár tanulmányról, akár bírói döntésről, akár pedig már nem hatályos jogszabályról.

Az imént említett források közül — ahogy ezt már az angol rejtett képviseleti doktrína kapcsán is jeleztem — az értekezésben az ítéletek élveznek elsőbbséget és elsődlegességet. A kutatás során először az adott jogrendszer bírói gyakorlatát vizsgáltam és csak ennek tükrében vettem górcső alá a jogirodalmi álláspontokat, mégha didaktikai szempontok miatt végül ezek fordított sorrendben kerülnek is ismertetésre. A közvetett képviselettel kapcsolatos ítéleteket abból a szempontból tartom elsődlegesnek, hogy a gazdasági szereplők valódi, hétköznapi igényeit tükrözik, amelyekre a jogalkotásnak és a joggyakorlatnak reagálnia kell. Az esetjogi szemlélet tette lehetővé számomra, hogy a magyar jogrendszer és jogirodalom közvetlen kapcsolatokra vonatkozó kategorikus elutasító álláspontja ellenére érzékeltetni tudjam az ilyen kapcsolatok iránti gazdasági igényt, és a magyar bíróságok kitapintható hajlandóságát annak elismerésére. Ezt az induktív, gyakorlat-orientált vizsgálati módszert különösen

fontosnak tartom olyan, alapvetően elméleti kérdéseket felvető téma esetében, mint a közvetett képviselő. Természetesen a bírói gyakorlat kiemelt szerepének hangsúlyozása, és ennek megfelelő részletes ismertetése mellett az egyes ítéletekhez kritikai megjegyzéseket is fűzök.

Mindezeket előrebocsátva a kiválasztott jogrendszereket elsősorban összehasonlító jogi — dogmatikai alapon akartam elemezni. Ennek során a magyar jogra vonatkozó fejtegetésekben gyakran fordultam a jóval részletesebb német irodalom segítségéhez, a jogegységesítési törekvések elemzésekor pedig mind az angol, mind a német dogmatikát hasznosítani tudtam. A források vegyes felhasználása azért nem okozott különösebb bonyodalmat, mert a közvetett képviselő valamennyi általam vizsgált jogrendszerben hasonló (sőt több esetben azonos) kérdéseket vetett fel, s az azokra adott válaszok is meglepően hasonlítanak egymásra.

III. RÉSZ: A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA, AZOK HASZNOSÍTÁSA ILLETVE A HASZNOSÍTÁS LEHETŐSÉGEI

Tézis XI : Konvergencia érvényesül a közvetett képviselő területén is: a közvetlen kapcsolatok elismerésének irányába mutat.

Eörsi Gyula polgári jogi összehasonlító munkájában központi szerepet kaptak a konvergencia problémái¹⁹. Konvergencia-problémák alatt annak a kérdésnek a vizsgálatát értette, hogy dinamikusan közelednek-e egymáshoz az egyes jogrendszerek a magánjog területén. Eörsi válasza alapvetően igenlő.

A konvergencia megvalósulását nehezítő számos tényező közül a strukturális akadályok példaként viszont éppen a képviselő intézményét említette. Megállapítása szerint a képviselő területén a common law és az európai kontinentális jogok eltérései nagyobbak, mint más területeken. Itt ugyanis Eörsi szerint nem csupán arról van szó, hogy valamely jogi megoldás eltér, mint az ingók adásvétele körében, hanem arról is, hogy a két jogcsalád fogalmi rendszere és alapkonceptiója más. Mindkét területnek megvan a maga struktúrája és a két struktúra egymástól eltér, mindkét területen belül vannak alapvető megkülönböztetések, de ezek határvonalai egymást keresztezik²⁰. Az eltérések Eörsi szerint elsősorban kifejezetten az általam vizsgált közvetett képviselő területén ütköznek ki, nevezetesen abban, hogy mikor vannak közvetlen kapcsolatok a megbízó és a harmadik személy között, és mikor csupán a (közvetett) képviselő vagy bizományos és a harmadik személy között²¹. Eörsi megállapítása nem áll egyedül a jogtudományban, több szerző is úgy foglalt állást, hogy amíg a szerződési jog egyéb területein a jogi gondolkodásban bizonyos párhuzamos fejlődési vonalakat találunk az egymástól mégoly különböző nemzeti jogrendszerek között, a közvetett képviselő jogában áthidalhatatlannak tűnt a szakadék a kontinentális és az angolszász jogrendszerek között²².

Az értekezésben ezzel ellentétes eredményre jutottam. A német, a magyar és az angol jogot érintő vizsgálódásaim azt mutatták, hogy az egyes magánjogi jogrendszerek, bár gyökeresen eltérő kiindulópontonról, de végső soron mégis nagyon hasonló eredményre jutnak, azaz konvergálnak a közvetett képviselő jogintézménye tekintetében. A spontán és dinamikus konvergencia ezen a területen abban ragadható meg, hogy a vizsgált kontinentális

¹⁹ EÖRSI Gyula: Összehasonlító polgári jog (Jogtípusok, jogcsoportok és a jogfejlődés útjai). Budapest, 1975. 342. és skk. old.

²⁰ EÖRSI: Összehasonlító polgári jog. i. m. 357. old.

²¹ EÖRSI: Összehasonlító polgári jog. i. m. 358. old.

²² MÜLLER-FREIENFELS, Wolfram: Zum heutigen Stand des Stellvertretungsrechts und den Reformvorhaben. In: Müller-Freienfels: Stellvertretungsregeln in Einheit und Vielfalt. Rechtsvergleichende Studien zur Stellvertretung. Frankfurt (a.M.), 1982. 6. old., BONELL, Michael Joachim: The 1983 Geneva Convention on Agency in the International Sale of Goods. In: The American Journal of Comparative Law 1984. évi 4. szám 718. old.

jogrendszerek is kisebb vagy nagyobb mértékben, de egyre inkább elismerik azt, ami az angol jog szerint főszabály, de a közvetett képviselet alapvető kontinentális elvei alapján kizárt lenne. Egyre nagyobb teret engednek a képviselt és a harmadik személy közötti közvetlen kapcsolatoknak abban az esetben is, ha a köztes személy a saját nevében járt el, azaz a közvetlen képviselet alapfeltétele hiányzik. A közvetett képviseletnek a külső és a belső jogviszonyok megfellebbezhetetlen elválasztásán alapuló hagyományos dogmáján tehát egyre több repedés keletkezik, az immár nem áll olyan szilárd talapzaton, mint a XIX. századi nagy kodifikációk időszakában.

A közvetlen kapcsolatok elismerése az elemzett kontinentális jogrendszerekben elsősorban nem a képviselt és a harmadik személy közötti közvetlen perlésben jelentkezik. Ennek alapvetően továbbra is útját állják a közvetett képviselet fő megjelenési formájára, a bizományi szerződésre vonatkozó explicit törvényi szabályok. Csak kivételesen érvényesül közvetlen perlést lehetővé tevő rendelkezés [mint a magyar Ptk. 517. §-ának (2) bekezdése], inkább a kreatív bírói gyakorlatra maradt az áttörés lehetőségeinek kidolgozása (ahogy a német „akit illet” doktrina esetében). Beszédés és a gazdaság igényeit mutató tény ugyanakkor a közvetlen perekkel kapcsolatban, hogy a magyar jog kategórikus elutasító rendelkezése [a Ptk. 509. §-ának (1) bekezdése] és annak egyöntetű jogirodalmi kommentálása ellenére csak a rendszerváltozás óta öt olyan felsőbírósági ítélet is született, amelyben a felek megpróbálkoztak a közvetlen igényérvényesítéssel. Ezekben az ítéletekben gyakori jelenség, hogy a közvetlen igényérvényesítés minősítési kérdésként jelentkezik: gyakran támad az az érzése az olvasónak, hogy az alsóbbfokú bíróságok csak azért minősítették a szerződést megbízási szerződésnek — esetleg elhanyagolva egyik-másik tényállási mozzanatot —, hogy helyt adhassanak a megbízó és a harmadik személy közötti közvetlen keresetnek, amelyet bizományi szerződés alapján a Ptk. 509. § (1) bekezdésének béklyója miatt el kellett volna utasítaniuk.

A kontinentális jogrendszerek által is elismert közvetlen kapcsolatok tehát főként nem a közvetlen perlés lehetőségét jelentik. Amint arra már a III. tézisben is utaltam, a képviselt és a harmadik személy közötti közvetlen igényérvényesítés csak az egyik végpontja annak a szakasznak, amelynek másik szélsőpontján a belső és a külső viszony merev elhatárolása található. A belső és a külső jogviszony egymásra hatásának (közvetlen kapcsolatoknak) számos egyéb köztes formája is létezik, így például a közvetítővel szembeni követelés beszámításának, a megtámadásnak, illetve a kártérítés követelésének a lehetőségei. Mindezekben a területeken az értekezésben vizsgált kontinentális jogrendszerek és az angol common law egyetlen középpont irányába mozognak: alapvetően elismerik a közvetlen kapcsolatok létét, sőt még azok feltételrendszere is konvergál. A kérdés ezek után már csak az, hogy a közvetlen kapcsolatok egyre szélesedő körben történő elfogadása tükrében érdemes-e fenntartani azt a kategórikus (formalisztikus) elméleti álláspontot, amely szerint továbbra is meg kell őrizni a belső és a külső jogviszonyok szigorú különválasztásának a tételét.

Az értekezés alapján a válaszom egyértelműen nemleges. Véleményem szerint itt a jogászai szemlélet szorul elsősorban változtatásra. A kontinentális jogrendszerekben iskolázott jogászoknak el kellene szakadniuk a formális jogviszonyokban való gondolkodás kizárólagos sémájától és a kötelelem zárt szerkezetének bomlását mutató számtalan jelzéssel összhangban az ügyletben ténylegesen, gazdaságilag érdekelteket kellene előtérbe helyezniük a jogérvényesítés során. A szemléletbeli módosulást álláspontom szerint hamar követi majd mind a jogalkotás, mind a joggyakorlat reakciója, hiszen a közvetlen kapcsolatok elismerésének csirái már mindkét területen tagadhatatlanul jelen vannak.

Ezt támasztják alá a közvetett képviseletet érintő jogegységesítő törekvések is, amelyek már megtették a döntő lépést: az eddig született dokumentumok csaknem mindegyikében szűkebb vagy tágabb mértékben helyet kapott a közvetlen perlés lehetősége, mint a közvetlen

kapcsolatok lehető legerősebb és egyben technikailag legegyszerűbben szabályozható formája. A jogegységesítő dokumentumok ugyanakkor a belső és a külső jogviszony egyéb potenciális kapcsolódási pontjait nem vonták szabályozási körükbe, pedig ezek esetében a jogrendszerek közeledése könnyebben megállapítható és így az egységes szabályok kialakítása és elfogadtatása nagyobb eséllyel megvalósítható lett volna. Ez a hiány lehetett az oka annak, hogy a közvetett képviselet vonatkozásában a mai napig sem beszélhetünk feltétlenül sikeres jogegységesítésről, ami pedig a jelen értekezésben kifejtetteket cáfolhatatlan bizonyítékkal erősítené abban, hogy konvergencia érvényesül a közvetett képviselet területén is.

IV. RÉSZ: SZERZŐNEK A MUNKA TÉMAKÖRÉBŐL KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE

1. Nemessányi Zoltán: Ingyenes bizomány? In: JURA, A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja. 2002. évi 2. szám 68-76. old.
2. Nemessányi Zoltán: A bizomány fogalma a német jogban – minta az új magyar Ptk. számára? In: Polgári jogi kodifikáció. 2003. évi 1. szám 18-24. old.
3. Nochta Tibor – Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Polgári jog II. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Igazságügyi Ügyintéző Szak Kaposvár. Pécs, 2003. 1-189. old. (Nemessányi Zoltán írta a 98-140. oldalakat)
4. Kecskés László – Nemessányi Zoltán: A magánjog egységesítésének folyamata Európában. In: Tanulmányok az európai magánjog köréből. Szerkesztette: Nemessányi Zoltán. Pécs, 2004. 11-52. old.
5. Nemessányi Zoltán: A bizományi ügylet jogi természete a Kereskedelmi Törvényben. In: Jogtörténeti szemle. 2004. évi 4. szám. 50-54. old.
6. Nochta Tibor – Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Magyar polgári jog. Kötelmi jog. Különös rész. Budapest–Pécs, 2004. 1-263. old. (Nemessányi Zoltán írta a 90-138, és a 192-220. oldalakat)
7. Nochta Tibor – Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Polgári jog II. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Igazságügyi Ügyintéző Szak Kaposvár. Pécs, 2005. 1-199. old. (Nemessányi Zoltán írta a 100-142. oldalakat)
8. Nemessányi Zoltán: Az UNIDROIT jogegységesítő tevékenysége a jogügyleti képviselő területén. In: Polgári Jogi Kodifikáció (IX. évfolyam) 2007. évi 2. szám. 21-29. old.
9. Nemessányi Zoltán: Két újabb kísérlet a képviselői jog egységesítésére. In: PhD Tanulmányok 6. Szerkesztő: Dr. Ádám Antal. Pécs, 2007. 389-414. old.
10. Nemessányi Zoltán: Közvetett képviselő – közvetlen kapcsolat. Jogösszehasonlító vázlatok. In: Acta Conventus de Iure Civili. Tomus VII. A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékének kiadványa. Lectum Kiadó. Szeged, 2007. 21-41. old.
11. Nemessányi Zoltán: Rejtett képviselő az angol jogban. In: JURA, a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja. 2008. évi 2. szám 77- 88. old.
12. Bán Dániel – Benke József – Csöndes Mónika – Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Beszámoló a Közös Hivatkozási Rendszer tervezetéről rendezett ljubljani konferenciáról. In: Európai jog. 2008. évi 6. szám. 31-45. old.
13. Nochta Tibor – Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Magyar polgári jog. Kötelmi jog. Különös rész. Dialóg Campus Kiadó. Második, az új Polgári Törvénykönyv tervezetére tekintettel átdolgozott kiadás. Budapest–Pécs, 2008. 1-310. old. Nemessányi Zoltán írta a 11. (89-106. old.), 12. (107-128. old.), 13. (129-140. old.), 14. (141-158. old.), 15. (159-169. old.), 28. (226-242. old.) és 29. (243-263. old.) fejezeteket.
14. Nemessányi Zoltán: Az „undisclosed agency” (rejtett képviselő) alapvonásai az angol jogban. In: Kihívások és lehetőségek napjaink magánjogában. Tanulmánykötet. Szerkesztette: Szikora Veronika. Debrecen, 2009. 313-338. old.
15. Nemessányi Zoltán: Different concepts of the unified law of agency. Unified rules of agency in the Geneva Convention (1983), PECL (1999), UNIDROIT Principles (2004) and DCFR (2007). Megjelenés alatt. Várható megjelenés: Studia Iuridica. Pécs, 2009.

V. RÉSZ: SZERZŐ EGYÉB PUBLIKÁCIÓI

Tanulmányok

16. Nemessányi Zoltán: A koncessziós szerződések módosulásának magánjogi jogkövetkezményei. In: *Studia Iuvenum Iurisperitorum. A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Hallgatóinak Tanulmányai.* Szerkesztő: Drinóczi Tímea. Pécs, 2001. 119-150. old.
17. Kecskés László és munkaközössége: Bércesi Zoltán, Kovács Bálint, Nemessányi Zoltán és Pecze Dóra: Öröklési és családjogi kérdések a magyar nemzetközi magánjogban. Magyar Országos Közjegyzői Kamara. Budapest, 2002. 1-119. old.
18. Nemessányi Zoltán: Robert Schuman élete. In: *Európai jog.* 2003. évi 1. szám. 37-40. old.
19. Nemessányi Zoltán: Rendszerváltás az EK versenyjogában: az EK-Szerződés 81. és 82. cikkének új végrehajtási rendelete. In: *Európai jog.* 2003. évi 3. szám. 19-27. old.
20. Drinóczi Tímea – Nemessányi Zoltán: „Rendszerváltás” az unió versenyjogában. (1. rész). In: *Cég és Jog.* 2003. évi 7-8. szám. 53-56. old.
21. Drinóczi Tímea – Nemessányi Zoltán: „Rendszerváltás” az unió versenyjogában. (2. rész). In: *Cég és Jog.* 2003. évi 9. szám. 40-41. old.
22. Nemessányi Zoltán: A székhely elv alkonya ? Daily Mail – Centros –Überseering. In: *Európai jog.* 2003. évi 6. szám. 16-24. old.
23. Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Nagyobb koherencia az európai szerződési jogban. Az Európai Bizottság 2003. március 12-i cselekvési terve. In: *Európai jog.* 2004. évi 2. szám. Melléklet. 16-26. old.
24. Chronowski Nóra – Nemessányi Zoltán: Európai Bíróság –Alkotmánybíróság: felületi feszültség. In: *Európai jog* 2004. évi 3. szám 19-29. old.
25. Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Az Európai Bizottság 2003-as célkitűzése: koherensebb európai szerződési jog. In: *Tanulmányok az európai magánjog köréből.* Szerkesztette: Nemessányi Zoltán. Pécs, 2004. 91-110. old.
26. Nagy Éva – Nemessányi Zoltán: A Leitner-ügy lehetséges következményei: rendszertani értelmezés vagy teljes harmonizáció ? In: *Tanulmányok az európai magánjog köréből.* Szerkesztette: Nemessányi Zoltán. Pécs, 2004. 123-140. old.
27. Nemessányi Zoltán: A jogi személyek honosságára vonatkozó elvek az Európai Bíróság gyakorlatában. In: *Tanulmányok az európai magánjog köréből.* Szerkesztette: Nemessányi Zoltán. Pécs, 2004. 155-180. old.
28. Nemessányi Zoltán: Az EK-szerződés 81. és 82. cikkeihez kapcsolódó új végrehajtási rendelet elméleti kérdései. In: *Tanulmányok az európai magánjog köréből.* Szerkesztette: Nemessányi Zoltán. Pécs, 2004. 181-196. old.
29. László Kecskés – Zoltán Nemessányi: New Developments in European Contract Law. In: *Statul de Drept Si Economia de Piata in Perspectiva Integrarii Europene. Lucrarile Sesiuni Internationale de Comunicari Stiintifice.* Cluj-Napoca, mai 2004. Universitatea Bogdan-Voda. Cluj-Napoca, 2004. 471-478. old.
30. Garamvölgyi Róbert – Nemessányi Zoltán: Lezárult a verseny a nemzetközi magánjogi jogalkotásban ? Az EK nemzetközi magánjogi jogalkotási hatáskörének változása az alapító szerződésektől az Alkotmányig. In: *Európai jog* 2004. évi 6. szám. 20-29. old.
31. Garamvölgyi Róbert – Nemessányi Zoltán: A nemzeti kollíziós jogok alkonya: a nemzetközi magánjog „közösségiesítésének” folyamata. In: *Európai Tükör* 2005. évi 3. szám 31-47. old.

32. Garamvölgyi Róbert – Nemessányi Zoltán: A közösségi jog hatása a nemzetközi magánjogra. Beszámoló „A nemzetközi magánjog és az üzleti jog újabb fejleményei” című trieri konferenciáról. In: Európai jog 2005. évi 5. szám. 38-52. old.
33. Zoltán Nemessányi: Neuere Entwicklungen im ungarischen Wettbewerbsrecht im Lichte des Europarechts (mit Schwerpunkt auf der neuen Durchführungsverordnung zu den Art 81, 82 EGV und ihre Folgen). In: Die Umsetzung des Gemeinschaftsrechts im innerstaatlichen Recht. Tagungsband zum Wissenschaftlichen Symposium in Klingenthal/Elsass von 26 bis 31 Mai 2003. Herausgegeben von Heribert Köck. Linz, 2005. 285-301. old.
34. László Kecskés – Zoltán Nemessányi: Development of Subsidiarity Principle from Maastricht Via Amsterdam To Rome. In: Studia Universitatis Babes-Bolyai, Studia Europaea, L, 2-3, 2005. 277-324. old
35. Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Az első magyar előzetes döntéshozatali eljárás margójára: a közösségi jog visszaható hatályának és a Dzodzi-elv alkalmazhatóságának kérdése. In: Európai jog. 2006. évi 1. szám. 3-11. old.
36. Nemessányi Zoltán – Kovács Bálint: A közösségi jog időközi kérdései a magyar jogalkalmazó szemével. In: Emlékkönyv Fülöp Miklós születésének ötvenedik évfordulójára. Szerkesztették: Andrassy György, Nemessányi Zoltán, Varga Tamás. Pécs, 2006. 155-170. old.
37. Kecskés László – Nemessányi Zoltán: Magyar közrend – nemzetközi közrend – közösségi közrend. In: Európai jog (Hetedik évfolyam) 2007. évi 3. szám. 21-38. old.
38. Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: A közösségi jog időközi kérdései az új tagállamok jogalkalmazásában. In: Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny. 2007. évi (IV. évfolyam) 4. szám. 67-77. old.
39. Nemessányi Zoltán: Az áruk szabad mozgása. Az EK-Szerződés 23-31. cikkeihez fűzött kommentár. In: Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata 1. Szerződés az Európai Közösség létrehozásáról. Szerkesztette: Osztovits András. Complex Kiadó. Budapest, 2008. 79-131. old.
40. Nemessányi Zoltán: Munkavállalók. Az EK-Szerződés 39-42. cikkeihez fűzött kommentár. In: Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata 1. Szerződés az Európai Közösség létrehozásáról. Szerkesztette: Osztovits András. Complex Kiadó. Budapest, 2008. 163-208. old.
41. Nemessányi Zoltán: Letelepedési jog. Az EK-Szerződés 43-48. cikkeihez fűzött kommentár. In: Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata 1. Szerződés az Európai Közösség létrehozásáról. Szerkesztette: Osztovits András. Complex Kiadó. Budapest, 2008. 208-272. old.
42. Nemessányi Zoltán: Szolgáltatások. Az EK-Szerződés 49-55. cikkeihez fűzött kommentár. In: Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata 1. Szerződés az Európai Közösség létrehozásáról. Szerkesztette: Osztovits András. Complex Kiadó. Budapest, 2008. 273-294. old.
43. Nemessányi Zoltán: Az EK-Szerződés 291-293. cikkeihez valamint 295-298. cikkeihez fűzött kommentár. In: Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata 1. Szerződés az Európai Közösség létrehozásáról. Szerkesztette: Osztovits András. Complex Kiadó. Budapest, 2008. 1741-1747. old. és 1747-1756. old.
44. Csöndes Mónika – Nemessányi Zoltán: Jogválasztás a Római Egyezménytől a Róma I. tervezetig. In: Jogtudományi Közlöny 2008. évi 5. szám. 239-250. old.
45. Nemessányi Zoltán: Océano Grupo magyar tengere. A Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 2008. március 28-án hozott előzetes döntéshozatal iránti előterjesztése a tisztességtelen illetékességi kikötések tárgyában. In: Európai Jog. 2008. évi 3. szám. 31-42. old.

46. Zoltán Nemessányi: Die Umsetzung der zivilrechtlichen Richtlinien in das ungarische Recht. In: Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa. Hrsg: em.o.Univ-Prof. Dr. Rudolf Welser. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung. Wien, 2008. 61-75. old.
47. Görög Márta – Fuglinszky Ádám – Nemessányi Zoltán: Beszámoló a magánjogot oktató fiatal jogászok első és második országos konferenciájáról. In: Európai jog. 2008. évi 5. szám. 40-42. old..
48. Zoltán Nemessányi: Cartesio ergo sum? In: Zeitschrift für Europarecht, Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung. 2008. évi 5-6. szám. 264- 268. old.
49. Zoltán Nemessányi: Die Entwicklung des ungarischen Erb- und Pflichtteilsrechts. In: In: Erbrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa. Hrsg: em.o.Univ-Prof. Dr. Rudolf Welser. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung. Wien, 2009. 87-94. old.
50. Csöndes Mónika – Nemessányi Zoltán: Jogválasztás a Római Egyezménytől a Római I. rendeletig. In: Európai kollíziós kötelmi jog. A szerződésekre és a szerződésen kívüli jogviszonyokra alkalmazandó európai jog. Szerkesztették: Palásti Gábor – Vörös Imre. Krim Bt. Budapest, 2009. 31-63. old.
51. Kecskés László – Nemessányi Zoltán: Veszélybe került a választottbíráskodás számára fontos „Kompetenz-Kompetenz” dogma? – Kvázi hatásköri bíróságként járt el az Európai Bíróság a West Tankers ügyben. In: Európai jog 2009. évi 3. szám. 14-23. old.
52. Péter Metzinger – Zoltán Nemessányi – András Osztovits: Freedom of Establishment for Companies in the European Union. Complex. Budapest, 2009. (Nemessányi Zoltán írta az 1.5. és a 3.5. fejezeteket, 26-60. old. 116-125. old.)
53. András Osztovits – Zoltán Nemessányi: Missbräuchliche Zuständigkeitsklauseln in der Ungarischen Rechtsprechung im Licht der Urteile des EuGH. Megjelenés alatt. Várható megjelenés: Zeitschrift für Europarecht, Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung. 2010. évi 1. szám.

Tankönyvek, jegyzetek

54. Nochta Tibor – Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Polgári jog I. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Igazságügyi Ügyintéző Szak Kaposvár. Pécs, 2002. 1-170. (Nemessányi Zoltán írta az 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6. fejezeteket (10-21. old.), az 1.7.2.4, 1.7.2.5 (37-44. old.) az 1.7.6 (47-50. old.), az 1.8 (50-57. old) pontokat, és a 3. fejezetet (110-144. old.))
55. Nochta Tibor – Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Polgári jog II. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Igazságügyi Ügyintéző Szak Kaposvár. Pécs, 2003. 1-189. old. (Nemessányi Zoltán írta a 98-140. oldalakat)
56. Nochta Tibor – Kovács Bálint – Nemessányi Zoltán: Polgári jog I. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Igazságügyi Ügyintéző Szak Kaposvár. Pécs, 2004. 1-172. (Nemessányi Zoltán írta az 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6. fejezeteket (9-20. old.), az 1.7.2.4, 1.7.2.5 (36-43. old.) az 1.7.6 (46-49. old.), az 1.8 (49-56. old) pontokat, és a 3. fejezetet (107-147. old.))

Szerkesztések

57. Tanulmányok az európai magánjog köréből. A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékén végzett kutatások keretében készült európai jogi tanulmányok. Szerkesztette: Nemessányi Zoltán. Krónika Könyvkiadó Pécs, 2004. 1-208. old.
58. Emlékkönyv Fülöp Miklós születésének ötvenedik évfordulójára. Szerkesztették: Andrassy György, Nemessányi Zoltán, Varga Tamás. Pécs, 2006. Kiadta a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. 1-336. old.

Recenziók

59. Nemessányi Zoltán: Kecskés László – Lomnici Zoltán – Maczonkai Mihály: Az Európai Közösségek Bírósága. Könyvismertetés. In: Európai Jog. 2001. évi 2. szám. 33-34. old.
60. Nemessányi Zoltán: „Kajtár István: Bevezetés a jogi kultúrtörténetbe”. In: JURA (A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja) 2005. évi 2. szám. 215-216. old.

Ítélet-ismertetések

- Nemessányi Zoltán: A Nordsee ügy, avagy mikor kérhet választottbíróóság előzetes határozatot az Európai Bíróságtól? In: Európai Jog. 2002. évi 5. szám. 36-37. old.
- Nemessányi Zoltán: C-127/95 az Európai Bíróság előzetes határozata: a Norbrook Laboratories Ltd. és az északír Agrár-, Halászati és Élelemügyi Minisztérium ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 1. szám. 5-7. old.
- Nemessányi Zoltán: C-212/97 az Európai Bíróság előzetes határozata: a Centros Ltd. és az Erhvervs- og Selskabsstyrelsen ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 1. szám. 15-18. old.
- Nemessányi Zoltán: C-302/97 az Európai Bíróság előzetes határozata: a Klaus Konle és az Osztrák Köztársaság közötti ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 1. szám. 18-22. old.
- Nemessányi Zoltán: C-424/97 az Európai Bíróság előzetes határozata: a Salomone Haim és a Kassenzahnärztliche Vereinigung Nordrhein ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 1. szám. 22-25. old.
- Nemessányi Zoltán: C-79/2001 az Európai Bíróság előzetes határozata: a Payroll Data Services Srl, az ADP Europe SA és az ADP GSI SA ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 1. szám. 27-31. old.
- Nemessányi Zoltán: C-140/97 az Európai Bíróság 1999. június 15-én hozott előzetes határozata: a Walter Rechberger, Renate Greindl, Hermann Hofmeister (többek között) és az Osztrák Köztársaság közötti ügyben. In: Európai Bíróság ítéletek 2003. évi 2. szám. 3-7. old.
- Nemessányi Zoltán: C-215/97 az Európai Bíróság 1998. április 30-án hozott előzetes határozata: a Barbara Bellone és a Yokohama SpA ügyben. In: Európai Bíróság ítéletek 2003. évi 2. szám. 30-32. old.
- Nemessányi Zoltán: C-381/98 az Európai Bíróság 2000. november 9-én hozott előzetes határozata: az Ingmar Gb Ltd és az Eaton Leonard Technologies Inc. közötti ügyben. In: Európai Bíróság ítéletek 2003. évi 2. szám. 32-34. old.

Nemessányi Zoltán: C-456/98 az Európai Bíróság 2000. július 13-án hozott előzetes határozata: a Centrosteel Srl és az Adipol GmbH közötti ügyben. In: Európai Bíróság ítéletek 2003. évi 2. szám. 34-36. old.

Nemessányi Zoltán: C-485/01 az Európai Bíróság 2003. március 3-án hozott előzetes határozata: a Francescana Caprini és a Conservatore Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura közötti ügyben. In: Európai Bíróság ítéletek 2003. évi 2. szám. 36-38. old.

Nemessányi Zoltán: C-364/96 az Európai Bíróság 1998. március 14-én hozott előzetes határozata a Verein für Konsumenteninformation v Österreichische Kreditversicherungs AG ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 3. szám 11-13. old.

Nemessányi Zoltán: C-410/96 az Európai Bíróság 1998. december 1-én hozott előzetes határozata André Ambry büntetőügyében. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 3. szám 13-15. old.

Nemessányi Zoltán: C-400/00 az Európai Bíróság 2002. április 30-án hozott előzetes határozata a Club-Tour, Viagens e Turismo SA v Alberto Carlos Lobo Gonçalves Garrido ügyben In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 3. szám 15-17. old.

Nemessányi Zoltán: C-168/00 az Európai Bíróság 2002. március 12-én hozott előzetes határozata a Simone Leitner v TUI Deutschland GmbH & Co. KG. ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 3. szám 17-19. old.

Nemessányi Zoltán: C-423/97 az Európai Bíróság 1999. április 22-én hozott előzetes határozata a Travel Vac SL v Manuel José Antelm Sanchis ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 3. szám 20-23. old.

Nemessányi Zoltán: C-54/96 az Európai Bíróság 1997. szeptember 17-én hozott előzetes döntése a Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH v Bundesbaugesellschaft Berlin mbH ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 4. szám. 9-12. old.

Nemessányi Zoltán: C-203/99 az Európai Bíróság 2001. május 10-én hozott előzetes döntése a Henning Veedfald v Århus Amtskommune ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 4. szám. 22-25. old.

Nemessányi Zoltán: C-52/00 az Európai Bíróság 2002. április 25-én hozott ítélete az Európai Közösségek Bizottsága v Francia Köztársaság ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 4. szám. 25-29. old.

Nemessányi Zoltán: C-183/00 az Európai Bíróság 2002. április 5-én hozott előzetes döntése a María Victoria González Sánchez v Medicina Asturiana SA ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 4. szám. 29-32. old.

Nemessányi Zoltán: T-65/98 az Elsőfokú Bíróság 2003. október 23-án hozott ítélete a Van den Bergh Foods Ltd. v Európai Bizottság ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2003. évi 4. szám. 33-35. old.

Nemessányi Zoltán: C-240/98 és C-244/98 Az Európai Bíróság előzetes döntése az Océano grupo Editorial SA v Rocio Murciano Quintero és Salvat Editores SA v José Sánchez Alcón Prades, José Luis Copano Badilo, Mohammed Berroane és Emilio Vinas Feliu ügyekben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 1. szám. 3-6. old.

Nemessányi Zoltán: C-144/99 Az Európai Bíróság 2001. május 10-én hozott ítélete az Európai Közösségek Bizottsága v Holland Királyság ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 1. szám. 6-8. old.

Nemessányi Zoltán: C-372/99 Az Európai Bíróság 2002. január 24-én hozott ítélete az Európai Bizottság v Olasz Köztársaság ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 1. szám. 8-11. old.

Nemessányi Zoltán: C-541/99 és C-542/99 Az Európai Bíróság 2001. november 22-én hozott előzetes döntése a Cape Snc v Idealservice Srl és Idealservice MN RE Sas v OMAI Srl ügyekben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 1. szám. 11-12. old.

Nemessányi Zoltán: C-167/01 Az Európai Bíróság 2003. szeptember 30-án hozott előzetes döntése a LKamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam v Inspire Art Ltd. ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 1. szám. 48-53. old.

Nemessányi Zoltán: C-208/98 Az Európai Bíróság 2000. március 23-án hozott előzetes döntése a Berliner Kindl Brauerei AG v Andreas Siepert ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 2. szám. 3-5. old.

Nemessányi Zoltán: C-473/00 Az Európai Bíróság 2002. november 21-ént hozott előzetes döntése a Cofidis SA v Jean-Louis Fredout ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 2. szám. 5-9. old.

Nemessányi Zoltán: C-264/02 Az Európai Bíróság 2004. március 4-én hozott előzetes döntése a Cofinoga Mérignac SA v Sylvain Sachithanathan ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 2. szám. 11-14. old.

Nemessányi Zoltán: C-264/01, C-306/01, C-354/01 és C-255/01 Az Európai Bíróság 2004. március 16-i előzetes döntése az AMOK Verlags GmbH v A & R Gastronomie GmbH ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 2. szám. 55-58. old.

Nemessányi Zoltán: C-169/03 Az Európai Bíróság 2004. július 1-én hozott előzetes döntése a Florian W. Wallentin v Riskatteverket ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 3. szám. 27-29. old.

Nemessányi Zoltán: C-476/01 Az Európai Bíróság 2004. április 29-én hozott előzetes döntése a Felix Kapper elleni büntetőeljárásban. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 3. szám. 44-47. old.

Nemessányi Zoltán: C-429/02 Az Európai Bíróság 2004. július 13-án hozott előzetes döntése a Bacardi France SAS v Télévision française 1 SA és Groupe Jean-Claude Darmon SA és Giro Sport SARL ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 3. szám. 50-53. old.

Nemessányi Zoltán: C-65/03 Az Európai Bíróság 2004. július 1-én hozott ítélete az Európai Közösségek Bizottsága v Belga Királyság ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 3. szám. 53-55. old.

Nemessányi Zoltán: C-386/02 Az Európai Bíróság 2004. szeptember 16-i előzetes döntése a Josef Baldinger v Pensionsversicherungsanstalt der Arbeiter ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 4. szám. 8-10. old.

Nemessányi Zoltán: C-19/03 Az Európai Bíróság 2004. szeptember 14-i előzetes döntése a Verbraucher-Zentrale Hamburg eV v O2(Germany) GmbH & Co. OHG ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 4. szám. 10-13. old.

Nemessányi Zoltán: C-222/02 Az Európai Bíróság 2004. október 14-i előzetes döntése a Peter Paul, Cornelia Sonnen-Lütte és Christel Mörkens v Német Szövetségi Köztársaság ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 4. szám. 14-17. old.

Nemessányi Zoltán: C-7/04 P(R) Az Európai Bíróság elnökének 2004. szeptember 27-én hozott végzése az Európai Közösségek Bizottsága v Akzo Nobel Chemicals Ltd és Akcros Chemicals Ltd. ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2004. évi 4. szám. 30-32. old.

Nemessányi Zoltán: C-467/02 Az Európai Bíróság 2004. november 11-én hozott előzetes döntése az Inan Cetinkaya v Land Baden-Württemberg ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2005. évi 1. szám. 43-45. old.

Nemessányi Zoltán: C-60/03 Az Európai Bíróság 2004. október 12-én hozott előzetes döntése a Wolff & Müller GmbH Co. KG v José Filipe Pereira Félix ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2005. évi 1. szám. 45-47. old.

Nemessányi Zoltán: C-70/03 Az Európai Bíróság 2004. szeptember 9-én hozott ítélete az Európai Közösségek Bizottság v Spanyol Királyság ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2005. évi 1. szám. 48-50. old.

Nemessányi Zoltán: C-148/03 Az Európai Bíróság 2004. október 28-án hozott előzetes döntése a Nürnberger Allgemeine Versicherungs AG v Portbridge Transport International BV ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2005. évi 1. szám. 53-55. old.

Nemessányi Zoltán: C-347/03 Az Európai Bíróság 2005. május 12-én hozott előzetes döntése a Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia és Agenzia regionale per lo sviluppo rurale (ERSA) v Ministero delle Politiche Agricole e Forestali ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2005. évi 2. szám. 25-33. old.

Nemessányi Zoltán: C-265/03 Az Európai Bíróság 2005. április 12-én hozott előzetes döntése az Igor Simutenkov v Educación y Cultura és Real Federación Española de Fútbol ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2005. évi 2. szám. 55-59. old.

Nemessányi Zoltán: C-287/03 Az Európai Bíróság 2005. május 12-én hozott ítélete az Európai Közösségek Bizottsága v Belga Királyság ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2005. évi 2. szám. 59-61. old.

Nemessányi Zoltán: Az Európai Bíróság 2005. március 10-én hozott előzetes döntése az EasyCar (UK) Ltd és az Office of Fair Trading ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek. 2005. évi 2. szám. 62-64. old.

Nemessányi Zoltán: C-53/03 Az Európai Bíróság 2005. május 31-én hozott előzetes döntése a Syfait és társai v GlaxoSmithKline plc és GlaxoSmithKline A EVE ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2005. évi 3. szám. 12-14. old.

Nemessányi Zoltán: C-112/03 az Európai Bíróság (Második Kamara) 2005. május 12-én hozott előzetes döntése a Société financière et industrielle du Peloux v Axa Belgium és mások ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2005. évi 3. szám. 27-31. old.

Nemessányi Zoltán: C-537/03 az Európai Bíróság 2005. június 30-án hozott előzetes döntése a Katja Candolin, Jari-Antero Viljaniemi és Veli-Matti Paananen v Vahinkovakuutusosakeyhtiö Pohjola és Jarno Ruokoranta közötti eljárásban. In: Európai Bírósági ítéletek 2005. évi 3. szám. 31-34. old.

Nemessányi Zoltán: C-77/04 az Európai Bíróság (Első Kamara) 2005. május 26-án hozott előzetes döntése a Groupement d'intérêt économique (GIE) Réunion européenne és társai v a Zurich Espaa és a Société pyrénéenne de transit d'automobiles (Soptrans) ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2005. évi 3. szám. 34-37. old.

Nemessányi Zoltán: C-328/04 Az Európai Bíróság 2005. október 6-án hozott végzése a Vajnai Attila ellen folytatott büntetőeljárásban. In: Európai Bírósági ítéletek 2005. évi 4. szám. 21-22. old.

Nemessányi Zoltán: C-350/03 Az Európai Bíróság 2005. október 25-én hozott előzetes döntése az Elisabeth Schulte, Wolfgang Schulte v Deutsche Bausparkasse Badenia AG ügyben. In: Európai Bírósági ítéletek 2005. évi 4. szám. 23-28. old.

Nemessányi Zoltán: C-229/04 Az Európai Bíróság 2005. október 25-én hozott előzetes döntése a Crailsheimer Volksbank eG v Klaus Conrads, Frank Schulzke, Petra Schulzke-Lösche és Joachim Nitschke eljárásokban. In: Európai Bírósági ítéletek 2005. évi 4. szám. 28-31. old.

Nemessányi Zoltán: C-522/03 Az Európai Bíróság 2005. október 13-án hozott előzetes döntése a Scania Finance France SA v Rockinger Spezialfabrik für Anhängerkupplungen GmbH & Co. közötti eljárásban. In: Európai Bírósági ítéletek 2005. évi 4. szám. 32-35. old.

Nemessányi Zoltán: C-73/04 Az Európai Bíróság 2005. október 13-án hozott előzetes döntése a Brigitte és Marcus Klein v Rhodos Management Ltd. közötti jogvitában. In: Európai Bírósági ítéletek 2005. évi 4. szám. 35-37. old.

Zusammenfassung

Zoltán Nemessányi:

Mittelbare Vertretung – unmittelbare Beziehungen

Gyula Eörsi misst in seinem grossen rechtsvergleichenden Werk den Problemen der Konvergenz eine zentrale Rolle bei²³. Unter Problemen der Konvergenz versteht er die Prüfung der Frage, ob sich die einzelnen Rechtsordnungen dynamisch auf dem Gebiet des Privatrechts nähern. Eörsi beantwortet die Frage im Grunde genommen bejahend.

Die Verwirklichung der Konvergenz wird aber nach ihm durch mehreren Umständen erschwert, wobei als Beispiel der strukturellen Hindernisse das Institut der Vertretung erwähnt wird. Die Verschiedenheiten der kontinentalen Rechtssysteme und dem Common Law sind auf diesem Gebiet größer, als in anderen Rechtsbereichen. Hier geht es nämlich nach Eörsi nicht nur darum, dass sich die rechtliche Lösungen voneinander abweichen, wie zum Beispiel beim Kauf von beweglichen Sachen, sondern vielmehr um verschiedene Begriffswelt und Grundkonzeptionen. Beide Rechtsordnungen haben ihre eigene Struktur bezüglich der Vertretung, die grundlegende Differenzierungen überqueren sich aber einander. Die bedeutendsten Schwierigkeiten sind nach Eörsi gerade auf dem Gebiet des von mir untersuchten mittelbaren Vertretung bemerkbar, namentlich in der Frage, ob und unter welchen Umständen eine direkte Beziehung zwischen dem Kommittent und dem Dritten entsteht²⁴. Die Meinung von Gyula Eörsi steht nicht allein in der Rechtswissenschaft. Wobei zahlreiche Autoren parallele Entwicklungslinien unter den sehr verschiedenen nationalen Rechtsordnungen feststellen, im Recht der mittelbaren Vertretung schien bis zur neuesten Zeit die Kluft zwischen den kontinentalen und dem englischen Rechtssystem unüberbrückbar²⁵.

In dieser Arbeit bin ich zu einem anderen Ergebnis gekommen. Die Untersuchung der deutschen, ungarischen und englischen Rechte hat gezeigt, dass die Entwicklung der einzelnen Rechtsordnungen trotz der entgegengesetzten Ausgangspunkten zum Schluss sehr ähnlichen Resultaten geführt haben. Die spontane und dynamische Konvergenz auf diesem Gebiet kann so zusammengefasst werden, daß die kontinentalen Rechtsordnungen anerkennen mehr oder minder die These, die nach dem englischen Recht als die Hauptregel erscheinen würde, aber nach der traditionellen kontinentalen Doktrin ausgeschlossen wäre. Sie lassen in immer größerem Umfang die direkte Beziehungen zwischen dem mittelbar Vertretenem und dem Dritten zu, auch in dem Fall, wenn der Vermittler in eigenem Namen gehandelt hat, die Voraussetzung einer echten (unmittelbaren) Vertretung fehlt.

Die Anerkennung der unmittelbaren Beziehungen in den untersuchten kontinentalen Rechtsordnungen bedeutet vor allem nicht die Erlaubnis der direkten Klagen zwischen dem Kommittent und dem Dritten, dies wird weiterhin durch Regeln des Kommissionsgeschäfts, der überwiegend einzigen Erscheinungsform der mittelbaren Vertretung, gehindert. Es bleibt der Rechtswissenschaft und der Praxis (wie im Fall des „Geschäft für den den es angeht“^Ö übrig die Möglichkeit des Durchgriffs auszuarbeiten.

Die direkte Beziehungen bei der mittelbaren Stellvertretung treten also in den kontinentalen Rechtsordnungen vor allem nicht in Form von direkten Klagen auf. Meines Erachtens ist aber

²³ Siehe: EÖRSI Gyula: Összehasonlító polgári jog (Jogtípusok, jogcsoportok és a jogfejlődés útjai). Budapest, 1975. S. 342 ff.

²⁴ EÖRSI: aaO. S. 357 f.

²⁵ MÜLLER-FREIENFELS, Wolfram: Zum heutigen Stand des Stellvertretungsrechts und den Reformvorhaben. In: Müller-Freienfels: Stellvertretungsregeln in Einheit und Vielfalt. Rechtsvergleichende Studien zur Stellvertretung. Frankfurt (a.M.), 1982. S. 6., BONELL, Michael Joachim: The 1983 Geneva Convention on Agency in the International Sale of Goods. In: The American Journal of Comparative Law 1984/4. S. 718.

die Möglichkeit der direkten Klagen nur eine Extremität der Strecke, an deren anderen Ende die starre Regel der Separation des inneren (zwischen dem Vertreter und dem Vertretenem) und des äusseren (zwischen dem Vertreter und dem Dritten) Verhältnis steht. An dieser Linie sind zahlreiche Zwischenstufen zu finden, die alle in die Richtung der Anerkennung der unmittelbaren Beziehungen zeigen. Dazu gehört die Anfechtung des Vertrags durch den mittelbar Vertretenem, die Aufrechnung einer solcher Froderung durch den Dritten, die gegenüber dem Kommissionär zusteht, oder die Möglichkeit der Drittschadensliquidation. Die untersuchten kontinentalen Rechtsordnungen und der Common Law bewegen sich also in dieser Hinsicht zu einem gemeinsamen Mittelpunkt hin.

Die Frage in dieser Hinsicht lautet des weiteren, ob im Lichte dieser Entwicklungen die Doktrin der strengen Auseinanderhaltung des inneren und des äusseren Verhältnisses in der Zukunft beibehalten werden soll. Dies ist nach den Ergebnissen der Dissertation zu verneinen.